

3/20

Arnikum

časopis spolku Arnika

Jak jsme na tom
s tříděním odpadu?

S Milanem Havlem nejen
o Odpadovém Oskaru
strana 8-9

Naše zahraniční
aktivity v době
koronaviru
strana 11

Foto: Markéta Sedivá

Příroda kolem nás potřebuje také čas od času uklidit. S dobrovolníky z The Prague Concert Co. jsme vygruntovali koryto pražské Rokytky a do popelnic nanosili spoustu hlavně plastového odpadu. Dobrovolníci uklidili koryto mezi Kolčavkou a Elsnicovým náměstím. Co všechno jsme našli a odnesli do sběrného kontejneru? Plastové lahve, obaly od potravin, linoleum, trubky, kusy plechu, kufr a dokonce zelený směrový sloupek. Arnika úklidy pražských potoků nepořádá poprvé. Odpadky jsme sbírali nejen v korytě Rokytky ve Vysočanech, ale i v Mratínském potoce v Ďáblicích. Nakonec jsme od bahna vyčistili tůň v Klíčovském sadě ve Vysočanech, kde se nachází útočiště chráněných druhů obojživelníků. Akci bychom si rádi pro velký úspěch zopakovali třeba ještě letos či příští rok na jaře.

V první půlce září se odehrál happening Think Gold. Think Masaryčka. U vyhlídkové věže vedle Masarykova nádraží postavené načerno jsme připomněli Pražanům, jak developerská společnost Penta Investments přes veškerou kritiku odborníků, místních obyvatel a spolků hodlá na hranici památkové zóny postavit megalomanské administrativní budovy spojené se jménem slavné architektky Zahy Hadid. Akrobatky ve zlatých šatech a úředníci, které usměřňovala domina s korunou, ztvárnili vývoj vzniku kontroverzního projektu a pomohli nám představit petici proti plánované výstavbě. Happening zahájil třídní festival Za Prahu udržitelnou a sousedskou a jeho průběh nenarušil ani příjezd hlídky městské policie kvůli údajnému ničení soukromého majetku nebo přeřezání lan, které akrobaté měli využít během představení.

Foto: Kateřina Fajlová

Foto: Arnika

Na základě naší výzvy Řeky bez jedů, kterou podepsalo více než 5 tisíc lidí, budou kyanidy a další nebezpečné látky více pod kontrolou. Výbor pro životní prostředí Poslanecké sněmovny 4. listopadu vyzval vládu, aby zpřísnila monitoring i nakládání s vysoce nebezpečnými kyanidy, a aby se nově začaly sledovat úniky perfluoralkylovaných látek (PFAS), které mohou otrávit zdroje pitné vody a škodí rybám a vodním organismům. „*Je to skvělá zpráva. Věřím, že tento prvotní úspěch napomůže tomu, aby se ekologické katastrofy, jakou byla otrava Bečvy, neopakovaly. Zdlouhavé pátrání stále probíhá a ani po 45 dnech není kauza vyřešena. Přesto pevně doufám, že se viníka podaří najít,*“ říká Jindřich Petrlík z Arniky.

Odpady doma a za naším „evropským a civilizovaným“ plotem

S odpady je potíž. Neexistuje ideální řešení, jak s nimi naložit, aby se to vyplatilo a aby současně neškodily životnímu prostředí. Skládky hyzdí naše okolí a mohou odtud unikat toxické látky. Mnohé materiály se navíc rozkládají stovky i tisíce let.

Ze spaloven unikají jedny z nejtoxičtějších látek. A byť jsou dnes spalovny vybaveny nejúčinnějšími filtry, tyto toxické látky nezmiří - zůstanou v toxickém popílku, strusce a dalších zbytcích, se kterými také neumíme nakládat.

Recyklace se nevyplácí. Zpracování znečištěných plastů, textilu a dalších surovin je často ekonomicky nerentabilní. Recyklované plasty jsou navíc plné toxických látek.

A tak snadnou a bezbolestnou cestou bylo odpady vyvážet. Do Číny, která dovoz

odpadů v roce 2018 víceméně zakázala, do Thajska, Indonésie, Filipín či Afriky. Právě tam se odpady z Evropy, USA, Austrálie či Japonska hromadí, lidé na skládkách žijí, chovají tam domácí zvířata a vydělávají si získáváním drahých kovů či dalších surovin.

Evropa a vyspělé země uvítaly možnost se odpadu takto jednoduše zbavit. Je to daleko levnější, navíc vývoz odpadu maskují pod rouškou materiální pomoci surovin a zboží z druhé ruky. Použitá elektronika, auta a další materiály končí na jihu a jihovýchodě planety jako „pomoc“. Přístroje jsou ale zastaralé a nekompatibilní, a tak končí na obrovských divokých skládkách, odkud uniká daleko více škodlivin, než by tomu bylo v Evropě.

Také proto Arnika pracuje v zemích jako je Ghana, Indonésie či Thajsko a upozorňuje na obrovskou ekologickou katastrofu,

kterou evropský odpad napomáhá vytvářet.

Naštěstí se země Afriky a Asie začínají bránit a díky nátlaku ekologických organizací včetně Arniky se rýsuje změna v rámci Basilejské úmluvy, která zakáže vyvážet z vyspělých zemí zejména plastový odpad, který již nelze efektivně využít. Hlavní je, že země přijímající vyvážený odpad musejí dát souhlas s jeho přijetím. Je načase, abychom si se svým odpadem uměli poradit sami a nevyhazovali ho přes plot těm, kteří mají daleko horší podmínky pro to, aby se s ním chytře vypořádali. Ideální je, když odpadu vzniká co nejméně. A když už vznikne, musíme si s ním nějak poradit tady doma - a i o tom je toto číslo Arnika.

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Karolína Brabcová

Za pět minut dvanáct

Není recyklace jako (chemická) recyklace

Vedle klasických spaloven odpadů a takzvaných „zařízení na energetické využití odpadu“ (zkráceně ZEVO) začaly v poslední době přibývat také projekty na stavbu zařízení využívajících technologie jako je pyrolýza nebo termická depolymerizace. Arnika napočítala celkem 26 lokalit v České republice, ve kterých k jejich stavbě mělo nebo má dojít. Souhrnně jsou tyto technologie s poměrně složitě znějícími názvy obvykle označovány pojmem „chemická recyklace“. Co to ale znamená, něco „chemicky zrecyklovat“? A jde skutečně o recyklaci?

Dalo by se očekávat, že pokud je nějaký proces označován jako „recyklace“, bude na jeho konci stát buď opětovně vyrobený plast, nebo nějaký jiný materiál sloužící k dalšímu použití. V případě chemické recyklace se to však děje jen ve velmi malém množství případů. Většina již existujících provozů své produkty buď rovnou pálí, nebo je nabízí jako palivo. Takto vyrobené palivo však dosahuje poměrně nízké kvality, je proto potřeba ho dále upravovat.

Foto: Arnika

To není úplně snadné a celý proces se tak stává nákladnějším.

Zařízení na chemickou recyklaci po celém světě se navíc potýkají s velkým množstvím technologických problémů. Plasty také obsahují celou řadu toxických látek a jejich tepelným zpracováním vznikají další. Ty byly podle autorů studie „Chemická recyklace: Stav, udržitelnost a dopady na životní prostředí“ měřeními prokázány ve všech produktech chemické recyklace – v pyrolýzním oleji, generátorovém plynu, uhlíkovém zbytku, emisích do ovzduší, pope-

lu i tekutém odpadu. Odstraňování toxických látek z produktů chemické recyklace je při tom (opět) velmi obtížné a nákladné.

Zařízení využívající chemickou recyklaci jsou často prezentována jako bezmála zázraky, které si dokáží poradit s jakýmkoli typem odpadního plastu, neprodukují žádné nebezpečné látky a odpovídají myšlence oběhového hospodářství. Skutečnost je ale taková, že technologie, které využívají, mají stále velké množství nedostatků a jsou velmi nákladné, nelze tedy očekávat, že by v dohledné době nahradily výrobu nových plastů a vyřešily tak problém se zaplavením planety plastovým odpadem. Naopak, umožňují spíš, aby se plast, obzvláště ten jednorázový, dál vyráběl a znečišťoval planetu v nijak nezmenšené míře.

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Sarah Ožanová

Obce bez přehrad! Aktivity Arniky v Bosně a Hercegovině

I přes ztížené podmínky cestování jsme se na přelomu srpna a září vydali do Bosny a Hercegoviny, kde pomáháme místním, jejichž práva jsou ohrožena stavbou vodních elektráren. Tentokrát jsme v zemi strávili více než dva týdny a stihli jsme navštívit řadu výstaveb, uspořádat praktické workshopy pro místní aktivisty a především přesvědčit několik starostů, aby se přidali k iniciativě „Obce bez přehrad“.

Cílem iniciativy je pomoci obcím v boji proti škodlivé výstavbě malých vodních elektráren a zároveň vrátit místním možnost spolurozhodovat o přírodním dědictví. Už v červnu přitom Parlament jedné z částí Bosny a Hercegoviny odhlasoval zákaz výstavby nových malých vodních elektráren a revizi všech dříve vydaných povolení, přičemž významným krokem na cestě k tomuto úspěchu byla deklarace z mezinárodní konference o ochraně řek západního Balkánu pořádané právě Arnikou.

Bohužel vše zatím zůstalo pouze na úrovni politické deklarace. Rezistence místních proti výstavbám přitom stále roste. Není se co divit, přehnaně zahrazování téměř všech toků Bosny ničí jedny z posledních divokých řek v Evropě, způsobuje vysychání říčních

koryt a vesničanům zabraňuje v přístupu k pitné a užitkové vodě. Příklad takové rezistence je kauza Kruščica, kde místní více než 500 dnů a nocí drželi hlídky, aby zabránili zničení stejnojmenné řeky. O Kruščici jsme psali již mnoho a v srpnu jsme ji byli opět navštívit, vodní elektrárny jsou zde totiž opět ve hře. Investor si po prohraných soudech znovu zažádal o povolení.

Navštívili jsme také obec Butorović polje, kde se na krásné Neretvici plánuje stavba těžko uvěřitelných patnácti vodních elektráren. Místní to ale vzali do svých rukou a namísto patnácti elektráren připravili na řece patnáct „koupališť“. Tyto dvě obce jsou pouze dvěma z mnoha příkladů odporu, který se v Bosně a Hercegovině proti vodním elektrárnám vzmohl. Starostové

ohrožených obcí své občany slyší. Vůbec první z těch, který přistoupil k naší iniciativě Obce bez přehrad, je z malé obce Rogatica, kde místní pomocí právních kroků zastavili plánované stavby ještě před samotným začátkem povolovacích procesů. A další se přidávají. ■

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ

Zuzana Vachůnová

Co jsme letos našli v pražských vodách?

Veřejnost je v poslední době čím dál citlivější na znečištění vod toxickými látkami. Objevují se totiž nová rizika „neviditelného“ znečištění jako jsou perfluorované látky (PFAS). Tato skupina zahrnující kolem 5000 látek čítá zástupce, kteří poškozují nervový a imunitní systém a narušují hormonální rovnováhu v našich tělech.

PFASe dostávají do povrchových vod v důsledku průmyslových úniků, využití těchto látek v léčivech, hasicích pěnách a spotřebním zboží. Jsou součástí odpadních vod, ale nejsou našimi čistítkami zachyceny, proto putují do vod povrchových a stávají se součástí globálního koloběhu vody, neboť tyto látky jsou perzistentní a bioakumulativní. Ukládají se ve vodě a živých organismech a putují tisíce kilometrů v atmosféře. Používání výrobků, které jsou ošetřeny perfluorovanými látkami, přispívá ke znečištění těmito látkami. Perfluorované látky najdeme např. v teflonovém nádobí, oblečení a obuvi ošetřené voděodolnou vrstvou (např. Goretex), v obalech na potraviny či hasicích pěnách. Současně se tyto látky dostávají do lidského těla, jsou přítomny v těle většiny lidí a živočichů na

Foto: Martin Holáček

Zemi.

I proto Arnika letos nechala zanalyzovat vzorky vody z Vltavy a pražských potoků. Nejvyšší zátěž kupodivu ukázal Kopaňský potok, a to dokonce 50x až 100x

větší u dvou konkrétních perfluorovaných látek, které se často používají v hasicích pěnách. Je to proto, že na letišti probíhají pravidelně požární cvičení, při kterých se hasí často právě těmito látkami. Ty se pak hromadí v půdě a podzemní i nadzemní vodou v podobě srážek odcházejí do potoka a dále do Vltavy. I proto Arnika intenzivně pracuje s politiky na tom, aby tyto látky byly v pěnách zakázány, protože jsou dnes na trhu alternativy bez perfluorovaných látek. Evropská chemická agentura o tomto zákazu již začala jednat! ■

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Karolína Brabcová

Perzekuce běloruských ekologických aktivistů se znovu opakuje

Začátkem září bylo v Bělorusku zadrženo několik ekologických aktivistů, včetně členek rady ekologické organizace Ekodom, se kterou dlouhodobě spolupracujeme. Běloruský stát zneužívá současné politické situace k perzekucím nepohodlných osob pod smyšlenými záminkami. Téměř týden strávila ve vazbě kvůli účasti na poklidném protestu také jedna z iniciátorek běloruského ekologického hnutí Irina Sukhy.

Významná ekologická aktivistka a zakladatelka nevládní organizace Ekodom Irina Sukhy byla zadržena v jejím bytě v Minsku 6. září 2020 s odůvodněním, že se měla účastnit nepovoleného veřejného shromáždění. Z bytu jí byl zabaven počítač, mobilní telefon a internetový router. V následujících dnech se příslušníci policie pokoušeli dostat i do bytů dalších členek výboru Ekodom, Ksenie Maljukové a Maryny Dubiny, kterým se však ještě před zadržením podařilo z domovů odejít.

„Ekodom je lidem běloruského protijaderného hnutí, které bylo jedním z nejsilnějších projevů občanské společnosti v uplynulé dekádě. Stát ekologické aktivisty perzekvoval dlouhodobě, jak potvrdilo prošetřování Compliance Committee meziná-

rodní Aarhuské úmluvy. Obáváme se, že se režim pokouší využít nepřehledné situace v době masivních protestů občanské společnosti proti zfalšování výsledků prezidentských voleb k vyřizování účtů se svými kritiky a jakkoliv nepohodlnými osobami,“ okomentoval situaci předseda Arniky Martin Skalský.

S Irinou Sukhy proběhl online soudní proces, při němž vyšlo najevo, že v době, kdy se měla údajně účastnit nepovoleného shromáždění, cestovala autem na chatu. Obviněna byla také z účasti na další hromadné akci dne 29. srpna, a to na základě fotografie ze sociálních sítí, na níž držela v rukou ceduli proti jaderné elektrárně. Jak ale Sukhy řekla během procesu, její účast, kterou vyjadřovala svůj občanský postoj,

byla legální a založená na ústavním právu pokojně se shromažďovat.

Perzekuce běloruských ekoaktivistů vyvolaly vlnu pobouření a projevů solidarity napříč Evropou. Také Arnika napsala dopis běloruským úřadům a mezinárodním organizacím, ve kterém vyzývala k ukončení perzekucí a okamžitému propuštění Iriny Sukhy. Díky pomoci rodiny a přátel Iriny a stovek lidí z Běloruska i zahraničí byla prominentní ekoaktivistka nakonec propuštěna z vazby po pěti dnech od zadržení. ■

ARNIKA

Markéta Dosoudilová

Za projektem South LIFE a páchníkem do jižních Čech

Posledním útočištěm brouka páchníka i mnoha dalších druhů žijících v dutinách jsou staleté stromy. V Poodří jsou to zejména vrby, v jižních Čechách zase věkovité duby na hrázích rybníků nebo v zámeckém parku. Zachování cenných prvků naší krajiny, staletých stromů, je podmíněno spoluprací státní správy, entomologů a arboristů s památkáři i tradičními vlastníky.

Projekt South LIFE koordinuje Jihočeský kraj. S jeho zástupci, ale i s odborníky z Národního památkového ústavu a Jihočeského muzea, jsme navštívili dvě lokality, kde se ochraně biotopů páchníka hnědého věnují.

V EVL Vrbenské rybníky ošetřují stromy zkušené arboristé. Vysoké duby ořezávají z plošiny. To nám v Poodří stačí postavit si k vrbě žebřík. Páchník hnědý je předmětem ochrany také v EVL Blatná. Zámecký park Blatná se pyšní mnoha mohutnými duby, které díky vstřícnosti majitelů a odborné péči mají šanci dožít se svého přirozeného věku.

Důležité je zajistit kontinuitu biotopů pro

páchníka. Staleté stromy tedy musí mít šanci přirozeně dožít a zároveň v jejich blízkosti musíme umožnit růst nových stromů - budoucích biotopů. Mladé stromky v budoucnu nahradí u Vrbenských rybníků, v Blatné i v Poodří staleté stromy po jejich přirozeném rozpadu. Proto oba projekty LIFE zahrnují i výsadbu původních druhů stromů. Není to nic nového. Naše krajina prostě musí být pestrá, aby byla zdravá a funkční.

Jihočeský kraj si vytvořil dobré podmínky pro to, aby mohl zajišťovat péči o cenné přírodní lokality v kraji. Přesvědčili jsme se o tom také v školním Polesí Hůrky Krajského školního hospodářství České Budějovice. Technika

pro management chráněných území, kterou tu mají k dispozici, jim umožňuje zajišťovat většinu prací vlastními zdroji. A to považovali naši průvodci za velkou výhodu.

Projekty South LIFE a LIFE Osmoderma se realizují v různých krajích, ale pořád je to naše společná krajina, kterou stojí za to chránit. Sdílení zkušeností a toho, co se povedlo, bude pokračovat. Někdy přistě to bude

o tom, co jsme Jihočechům ukázali v Poodří. ■

ARNIKA CENTRUM PRO PODPORU OBČANŮ

Marcela Klemensová

Proběhl 6. ročník Odpadového Oskara. Jak dopadl?

Nakládání s komunálními odpady (odpad z domácností a jim podobný z obcí, firem, úřadů) v ČR čeká revoluce. Budeme muset výrazně snížit produkci směsného (zbytkového) odpadu a výrazně navýšit recyklaci. Zatímco v ČR produkují obce a firmy cca 270 kg směsného odpadu v přepočtu na 1 obyvatele, v mnoha zemích EU, které se tomuto problému začaly věnovat počátkem 90. let minulého století, je to o 100 kg méně.

Arnika se snaží tento proces podpořit hlavně v obcích, a tak jsme již po šesté vyhlásili soutěž Odpadový Oskar, který oceňuje obce s produkcí zbytkových odpadů pod 150 kg/ob/rok. Současně mapujeme způsoby, kterými toho obce dosáhly a ty obzvláště dobré oceňujeme jako příklad dobré praxe. Celkově jsme takto ocenili již 20 obcí a měst.

A jaké byly výsledky v letošním roce? Z měst mělo nejmenší produkci město Fulnek. Jako jediné se dostalo pod 100 kg. Město dlouhodobě uplatňuje platbu za odpady podle jejich produkce (podle velikosti popelnice a frekvence jejího svozu) a samozřejmě má i pohodlný systém třídění odpadů včetně bioodpadu. Na druhém místě skončil Slavičín ze Zlínského kraje, i zde mají zavedenou motivační platbu podle objemu popelnic. Třetí Vysoké Mýto z Pardubického kraje má sice zavedený poplatek na hlavu, ale svůj systém dlouhodobě rozvíjí.

Ze středně velkých sídel dlouhodobě unikátních výsledků dosahují Chvalšiny z Jihočeského kraje. Mají velmi pohodlný systém odvozu tříděného sběru od domu, suroviny i lisují, aby ušetřili za dopravu. Za směsný odpad domácnosti platí podle počtu vyvezených popelnic. Bohužel nová legislativa jim možná způsobí problémy, protože ruší možnost uzavírat v oblasti odpadů smlouvy mezi domácnostmi a obcí. Na druhém místě skončila obec Hýskov. I zde domácnosti platí podle počtu vyvezených popelnic a domácnosti si dokonce kupují i pytle na tříděný sběr (několik dostanou zdarma). Někomu se to může zdát jako překážka ve třídění, motivuje to ale lidi, aby pytle odevzdávali plné a produkci plastů i předcházely. I jim ohrožuje systém změna legislativy. V Moravanech platí lidé podle četnosti vývozu popelnic. Možné je objednat si čtrnáctidenní či čtyřtydenní svoz. 75 % domácností vyváží odpad po čtyřech týdnech.

V Jílovém u Prahy je voliéra pro slepice součástí komunitního vermikompostéru.

Mezi malými obcemi se dlouhodobě na prvním místě umísťuje obec Dalešice na Jablonecku. Většina domácností zde nemá popelnice. Kupují si pytle na odpady. To je samozřejmě motivuje ke třídění a prevenci.

Jako příklady dobré praxe jsme ocenili města Červený Kostelec a Příbor. Obě sídla velice dobře komunikují s domácnostmi (například na webu zpo.pribor.eu). Příbor zavádí čárový systém na popelnice a v rámci sběrného dvoru buduje i velké REUSE centrum pro využitelné věci jako jsou kočárky, sportovní potřeby atd. Z ekonomických důvodů si také začali odpady sami svážet.

Celkově jsme v letošním ročníku předali obcím jako ocenění 55 diplomů.

Odpadový Oskar není jen ocenění obcí. Díky soutěži se nám daří získávat mnoho praktických zkušeností, které pak můžeme využít při přednáškách či psaní publikací. Letos jsme například navštívili Nový Bydžov

a Jílové u Prahy, kde zavedli tzv. inteligentní systém nakládání s odpady, který je dnes známý pod zkratkou MESOH. Tento systém byl poprvé zaveden na Mikulovsku na Jižní Moravě. Obce, které ho zavedly, dosahují mimořádně dobrých výsledků. Pro to jsme tento systém ocenili již v rámci 1. ročníku soutěže. Systém se trvale rozvíjí. V Novém Bydžově vyřešili sběr bioodpadů na sídlištích. Aby nedocházelo ke znečištění suroviny, dostanou klíče od nádoby jen ti, kdo skutečně bioodpad třídít chtějí. V obou městech je také instalován komunitní vermikompostér. V Jílovém, jako jeho součást, chovají i slepičky.

Přehled všech výsledků lze najít na webu arnika.org/odpadovy-oskar-2020, popisy příkladů dobré praxe pak na arnika.org/kauzu-odpady. Podrobnější informace najdete i v našich publikacích, které jsou ke stažení na arnika.org/odpady#publikace.

Foto: Milan Havel

Důležitý je funkční systém a motivace občanů ke třídění odpadů.

Moravskoslezský kraj

ARNIKA

uděluje

???

ODPADOVÉHO OSKARA
městu **FULNEK**
za nejnižší produkci směsného
odpadu v kategorii měst
nad 5000 obyvatel
v Moravskoslezském kraji i celé ČR

6. ROČNÍK

NEJLEPŠÍ ODPAD JE TEN, KTERÝ NEVZNIKNE!

Ministerstvo životního prostředí

Soutěž je realizována v rámci projektu "Odpadové hospodářství obcí - příklady dobré praxe", který byl podpořen Ministerstvem životního prostředí.

Město Fulnek se pravidelně umísťuje na předních příčkách naší soutěže.

Moje uhlíková stopa

Unikátní publikace zaměřená na výpočet uhlíkové stopy průměrného obyvatele domácnosti v Praze. Vyčíslena je uhlíková stopa bydlení (spotřeby energií), dopravy, potravin, odpadů a vybraných spotřebních předmětů.

Klimatická změna a její dopady jsou nejsledovanějším tématem dnešní doby. Klimatickou změnu máme spojenou hlavně se spalováním fosilních paliv. Ty se ale spalují i z důvodu naší spotřeby. V publikaci naleznete informace, jak každý může přispět ke snížení emisí skleníkových plynů. Závěry analýzy nám ukázaly, že šetrné chování a prevence má vysoký potenciál emise skleníkových plynů snížit. Publikaci nabízíme ke stažení na webu Arniky: arnika.org/moje-uhlikova-stopa. Autor publikace Milan Havel ji blíže představuje v následujícím rozhovoru.

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY

Milan Havel

Milan Havel: Každý jsme zodpovědný sám za sebe

V Arnice dlouhodobě podporujeme obce ke snižování produkce komunálních odpadů, vyhlašujeme soutěž Odpadový Oskar, pořádáme přednášky, vydáváme publikace. O tom, jak si čeští spotřebitelé stojí oproti zahraničí a jaké výzvy nás čekají, jsme si povídali se zakládajícím členem Arniky Milanem Havlem.

V Arnice už jsi opravdu dlouho, patříš mezi její zakládající členy. Čemu všemu ses za tu dobu v Arnice věnoval?

V Arnice jsem skutečně od jejího založení v roce 2001, tedy téměř 20 let. V prvních letech jsem ale pro ni pracoval jako dobrovolník. Naplno jsem pro Arniku začal pracovat myslím někdy v roce 2004 nebo 2005. Jako dobrovolník však v programu Toxické látky a odpady působím ještě déle - pracoval jsem v něm již v době, kdy ještě tento program fungoval v Dětech Země, od roku 1996.

Od samého počátku se věnuji hlavně problematice odpadů. Pomáhal jsem však i s projekty zaměřenými na udržitelnou spotřebu, chemické poradenství. Než byl spuštěn web **Znecistovatele.cz**, tak jsem každoročně dával dohromady žebříčky největších

znečišťovatelů. V oblasti ekoporadenství byla asi největší mojí kauzou havárie skládky v Pozďátkách. Tímto případem jsem se zabýval 10 let.

Dlouhou historii má v Arnice taky soutěž Odpadový Oskar, kterou koordinuješ. V čem vlastně spočívá? A k čemu slouží, co může obcím a lidem, kteří v nich žijí, přinést?

V ČR byla přenesena správa v oblasti odpadů až na úroveň obcí (jinde tomu, s výjimkou Slovenska, tak není). Kvůli tomu jsou mezi obcemi velké rozdíly v produkci odpadů, v úrovni třídění, v nákladech. Rozhoduje o tom řada faktorů. V rámci Odpadového Oskara pro obce sbíráme příklady dobré praxe, kterými by se ostatní mohli inspirovat. Současně hledáme obce s nízkou produkcí smíšeného (zbytkového) odpadu. To

Ing. Milan Havel

Vystudoval obor Tepelné a jaderné stroje a zařízení na ČVUT. Od roku 2002 působí v Arnice v programu Toxické látky a odpady, kde se věnuje koordinaci projektů a kampaní, odborné činnosti v projektech, přednáškám na školách a pro veřejnost, ekoporadenství v oblasti odpadů, ochrany ovzduší a v oblasti vybraných toxických látek. Absolvoval semináře na téma odpadové hospodářství obcí, ekovýchova a ekoporadenství. V posledních 10 letech sám pořádá přednášky a semináře pro obce, studenty či neziskové organizace. Od roku 2015 koordinuje soutěž Odpadový Oskar. Vytváří vzdělávací materiály pro veřejnost i zástupce obcí. Je členem Rady ministra životního prostředí pro Plán odpadového hospodářství ČR.

proto, že v mnoha státech EU je produkce tohoto odpadu mnohem nižší než u nás (asi o 100 kg/ob/rok). Mimo jiné je to dáno tím, že se tam této problematice začali věnovat již počátkem 90. let minulého století.

Potenciál ke snížení tohoto odpadu mají obce (dnes s průměrnou produkcí asi 200 kg/ob/rok) i firmy (produkce cca 70 kg/ob/rok). Někdy se usmívám, když v novinách čtu, jak jsme země jako Rakousko dohoni-

V Novém Bydžově vyřešili třídění bioodpadů zámekem. Klíč od kontejneru dostanou jen ti, kdo skutečně kuchyňský odpad třídit chtějí.

li či dokonce předstihli. Neříkám, že v ČR nedošlo k velkému pokroku, ale rezervy a úkoly jsou před námi stále obrovské. Pokud máme v roce 2025 recyklovat 55 % komunálních odpadů, pak je třeba snížit produkci zbytkového odpadu asi o 1 milion tun.

Přitom obce často neví ani jak na tom jsou. Může za to i fakt, že v ČR publikujeme dvoje data o odpadech, která se významně liší. Data zveřejňovaná ČSÚ odpovídají produkci obcí, data z MŽP zahrnují i firmy, zpětný odběr, výkup surovin. Hlavní příčinou tohoto rozdílu je právě to přenesení správy v oblasti odpadů až na úroveň obcí. Trvalo mi dost času, než jsem to pochopil.

Letošní ročník Odpadového Oskara už máme za sebou. Co přinesl?

Každoročně navštívím několik obcí, abych se podrobněji seznámil s jejich systémem. Letos to byly například města Příbor, Nový Bydžov, Jílové či Litovel. Ty tři poslední nesplňují základní kritérium Odpadového Oskara, kterým je produkce zbytkových odpadů pod 150 kg/ob/rok. Přesto i o nich chystám článek. Nový Bydžov je zajímavý tím, že může mnohá města inspirovat v třídění bioodpadů na sídlištích. Toho se řada

měst bojí, protože v bionádobách bývá někdy i dost nečistot. V Bydžově to vyřešili, bionádoby zamkli a klíče od nich dostanou jen ti, kdo skutečně kuchyňský odpad třídit chtějí. Právě takové nápady obce a města potřebují.

O odpadech se hodně mluvilo mimo jiné i v souvislosti s pandemií covid-19. Velké množství lidí muselo po dobu několika měsíců trávit mnohem víc času doma, byli nuceni omezit návštěvy restaurací a jídlo si nechávali častěji dovážet domů. Navíc se zdá, že to ještě není tak úplně za námi... Jaký vliv to bude podle tvého názoru mít na produkci odpadů? Máš s tím nějakou osobní zkušenost?

Covid mít asi velký vliv na produkci odpadů nebude. Na jedné straně jsou sice lidé doma, více vaří, uklízí, na straně druhé ale poklesla spotřeba. Samotná hmotnost roušek je zanedbatelná. Srovnal bych to s igelitkami. Jejich spotřeba je 1 až 2 kg/ob/rok. Roušek se podle mě ani tolik nespotřebuje. Pokud jde o moji zkušenost, shodou okolností jsem letos celé první pololetí vážil mnou vyprodukované odpady. Díky tomu,

že jsem hodně pracoval doma, stoupla moje produkce dvojnásobně (z cca 1 na 2 kg zbytkového odpadu za měsíc). Když o tom někde mluvím, tak současně lidem říkám, aby si ze mě nebrali příklad. Já mám prevenci v krvi a věřím i tomu, že v této své reinkarnaci jsem přišel pomáhat Zemi a jaký by to byl učitel, kdyby pil víno a kázal vodu.

Nedávno ti vyšla studie s názvem „Moje uhlíková stopa“, která se zaměřuje na emise skleníkových plynů jednotlivce. Co čtenář ve studii najde? Můžeš krátce shrnout, co ze studie vlastně vyplynulo?

Tato publikace vznikla z několika podnětů. Jedním z nich bylo i to, že lidé, kteří vyplní uhlíkovou kalkulačku, zjistí nějaké číslo, ale nedá jim to skoro žádnou představu, je-li to číslo vysoké, malé a které faktory jsou klíčové. Proto jsem se rozhodl spočítat průměrnou uhlíkovou stopu průměrného obyvatele Prahy pro všechny oblasti, kde to je možné. Chtěl jsem tím přispět do diskuze, která se kolem klimatických změn vede. Co mě asi nejvíc překvapilo, je obrovský nárůst spotřeby v posledních 20 letech. Uvádím alespoň pár údajů. Výroba železa se oproti roku 2000 zdvojnásobila. Polovinu plastů jsme spotřebovali po roce 2005. Neuvěřitelná čísla, když vezmeme do úvahy to, jak dlouho se už o klimatické změně bavíme.

Koho toto téma zajímá, doporučuji mu číst publikaci pomalu a raději dvakrát. Je to výsledek asi tříměsíční intenzivní práce a nelze ho sdělit několika větami. To, co mohu říci je, že neexistuje oblast, kde by úspory neměly význam. Důvod je tento: na uhlíkové stopě průměrného Pražana má stejný vliv výstavba bytů v ČR, prodej aut v ČR i naše průměrná spotřeba obalů. Produkce, využití a odstraňování domovních odpadů má vyšší dopad než domácí spotřeba elektřiny.

Na závěr bych jen znovu zopakoval radu z knihy, aby každý respektoval sám sebe. S nikým se nesrovnávejte a řiďte se sami za sebe. Mně jako autorovi dává největší smysl prevence, možná ale vy máte ostatní obohatit zcela jiným způsobem.

Foto: Milan Havel

Mezi českými obcemi jsou velké rozdíly v produkci odpadů a v úrovni jejich třídění.

ARNIKA
TOXICKÉ LÁTKY A ODPADY
Sarah Ožanová

Zachraň souseďa/souseďku před vedrem

Klimatická změna není tabu ani pro lidi žijící v České republice. Extrémní projevy počasí, jako jsou vlny veder, zažíváme každé léto. Zhoršuje se úrodnost, stav vody i odolnost lesů. Spolu s dalšími faktory je klimatická změna také příčinou šestého vymírání druhů živočichů i rostlin.

Na oteplování se ve velké míře podílejí města, která také silně pocítují jeho dopady. Hustě zastavěné oblasti s nízkou schopností vsakování vody a malým podílem zeleně kumulují teplo a vytvářejí tzv. tepelné ostrovy. Ve městech mají negativní projevy klimatické krize největší dopady na zranitelné skupiny, jako jsou senioři. Fyziologické stárnutí, nemoci nebo užívané léky ovlivňují zhoršující se adaptaci na extrémní výkyvy teplot. Prognózy Světové zdravotnické organizace uvádí, že v případě absentující intervence budou do roku 2030 vlny veder významným zdrojem nadúmrtosti v seniorské skupině. A to v situaci, kdy se podíl starších osob bude zvyšovat a počty osob v ohrožení tak budou narůstat. To bude velkou výzvou jak pro sektor veřejného zdravotnictví, tak pro sociální pracovníky. V České republice se této problematice nevěnuje dostatečná pozornost, zcela pak chybí dostatečný důraz na prevenci zdravotních následků těchto extrémních výkyvů teplot.

I z tohoto důvodu jsme se v roce 2020 zaměřili mimo jiné na vzdělávání o klimatické změně, vlnách veder a jejich dopadech na seniory. V létě proběhly dva semináře, kde se kromě hrozeb senioři dozvěděli i

Foto: Martina Valášková

praktická řešení. O tom, jak extrémní počasí zvládat, promluvíly lékařky Eva Topinková (přednostka Geriatrické kliniky 1. LF UK) a Emmanuela Fernandová (odborná asistentka na Klinice interní, geriatrické a praktického lékařství FN Bohunice LF MU). Kromě lékařských rad účastníci workshopu získali od andragoga a pedagoga Michala Šeráka tipy, jak nové vědomosti předávat dál lidem s podobnou životní zkušeností.

Na projektu vzdělávání seniorů s námi spolupracovala sociální gerontoložka Lucie Vidovičová. Připravila metodiku výzkumu a seminářů.

Na základě dat získaných z proběhlých setkání nyní vzniká studie, která může sloužit jako podnět pro městské plánování a rozhodování samosprávy a upozornit na možné inovace v oblasti zdravotní péče či speciální programy, které umožní podporu opatření, jež zranitelnost skupiny seniorů budou snižovat. Studii naleznete na našem webu zmenyprahy.cz.

ARNIKA CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ
Martina Valášková

Startuje jubilejní ročník ankety Alej roku

Rozhodněte, která z více než 130 nominovaných alejí získá titul Alej roku 2020! Hlasujte v jubilejním desátém ročníku ankety, oslavte s námi malebnost českých alejí a stromořadí. Hlasování začalo v úterý 3.11.2020. V anketě nerozhoduje jen krása, ale také příběh.

Prohlédněte si, které aleje se letos ucházejí o vaši přízeň a vyberte tu nej, které pošlete svůj hlas. Čas je do 7. ledna 2021.

www.alejroku.cz

Foto: Darina Vokrojová

Naše aktivity neznají hranic – ani v době koronaviru!

Podnikat cokoli v době koronavirové pandemie, natož pak na mezinárodní úrovni, nebylo v posledních měsících zrovna jednoduché. Nás to ale neodradilo od snahy bojovat za lepší životní prostředí nezávisle na zeměpisné poloze. Co jsme v zahraničí i přes nejrůznější komplikace a omezení zvládli?

Jakmile jsme dostali zelenou ke vjezdu do země, vydali jsme se pro vzorky do **Arménie**, kde se již třetím rokem věnujeme znečištění těžbařské provincie Lori. V minulosti jsme zde stanovovali obsah těžkých kovů a toxických prvků v sedimentu, půdě, ovoci, zelenině a lidských vlasech; teď nás zajímalo, jaký vliv má těžba rud přímo na lidský organismus. Rozhodli jsme se proto pro odběr vzorků lidské moči, nehtů a prachu z domácností v okolí odkaliště Nahatak.

V **Bosně a Hercegovině** jsme vyjednávali se starosty obcí o jejich podpoře nové iniciativy „Obce bez přehrad“, protože když jde o dobrou věc, je třeba sednout do auta a koronavirus nekoronavirus, vydat se v rouškách napříč zemí. Cílem iniciativy je pomoci obcím v boji proti škodlivé výstavbě malých vodních elektráren a zároveň vrátit místním možnost spolurozhodovat o přírodním dědictví.

Když to nejde fyzicky, musí to jít online – tím se řídila naše partnerská organizace z **Moldavska**, která úspěšně přenesla do online prostoru jak svoji letní školu pro mládež Dněstr 2020, tak i mezinárodní konferenci Dněstr, tentokrát věnovanou tématu správy povodí této řeky a přibližování se k právu EU. A abychom se společně věnovali problematice ochrany řek a zapojování obyvatel a iniciativ do rozhodovacích procesů o životním prostředí, byli jsme vždy virtuálně u toho.

Vyplňování odběrových protokolů při vzorkování v Arménii.

Nebezpečné látky nečekají, až koronakrise pomine, a tak jsme ani my nečekali a podrobili analýze desítky srbských produktů. V **Srbsku** totiž aktuálně usilujeme o to, aby byl prosazen podobný zákaz toxických ftalátů, k jakému došlo v EU. Při sběru vzorků jsme vybírali především obuv a hrací prvky pro děti z měkčeného PVC.

Protože osvěta je důležitá, v rámci thajského projektu jsme vypustili video o problematice elektroodpadu, jehož ilegální dovoz a nesprávná likvidace, ke které v **Thajsku** bohužel často dochází, poškozují lidské zdraví, životní prostředí i ozonovou vrstvu Země. Zároveň s naší partnerskou organizací EARTH bojujeme nejen peticí i proti importu plastového odpadu, kterého má do Thajska příští rok dorazit neuvěřitel-

ných 650 tisíc tun!

Znečištění ovzduší, které navíc podle nejnovějších studií přispívá k šíření koronaviru či horšímu průběhu nemoci, je v **Ukrajíně** palčivým a zdravím nebezpečným problémem samo o sobě. Proto jsme na toto téma spustili nový web **CleanAir.org.ua** s daty ze stanic občanského monitoringu. Sledovat ovzduší našim místním partnerům také pomáhají mobilní měřicí stanice Sapphire-32, které jsme nově vyvinuli a věnovali občanským iniciativám v pěti ukrajinských městech.

ARNIKA

Markéta Dosoudilová

Tiráž

Arnikum, časopis sdružení Arnika vychází 3x ročně v Praze. Číslo 3/2020 vyšlo v listopadu 2020 v nákladu 850 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR VS/1-1/48279/01-R, Dělnická 13, Praha 7, tel: +420 774 406 825, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org. Šéfredaktor: Eva Orcígrová. Spolupracovníci: Milan Havel, Markéta Dosoudilová, Karolína Brabcová, Sarah Ožánová, Zuzana Vachůnová, Marcela Klemensová, Martina Valášková, Jiří Kaňa, Karolína Kostíková, Kamil Repeš, Lenka Petřílková Mašková a pobočky Arniky. Grafický design – Anna Frajtošová – anna@designbox.cz, DTP - Aleš Kozubík. Foto na obálce: Mária Podrácká.

Vydání tiskoviny vzniklo za finanční podpory hlavního města Praha a Ministerstva životního prostředí. Časopis odráží názory vydavatele, podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

Ministerstvo životního prostředí

Udělejte sobě nebo svým blízkým radost dárky z našeho benefičního e-shopu a zároveň podpořte ochranu přírody a životního prostředí.

Vybírat můžete z praktických tašek, originálních dřevěných šperků nebo hraček pro děti. Originálním dárkem také může být některá z darovacích listin Dárek pro přírodu, jejichž nákupem podpoříte konkrétní projekt.

Celou nabídku najdete na eshop.arnika.org.

Nakoupením v našem e-shopu upevníte naši nezávislost a podpoříte naši činnost.

Děkujeme a přejeme vám příjemně prožité Vánoce a klidný závěr letošního nelehkého roku.

